

Més sobre els textos de Dalí

Teoria del coneixement

A 'Salvador Dalí. Obra completa' (Destino) veiem com la teoria de la bellesa lligada al coneixement és el que cohesiona les diverses formes que adopta el pensament dalinià en tots els volums de la seva obra • Vicenç Santamaria

En una esplèndida missiva del 1932, Dalí recordava a Buñuel la predilecció de Marx per aquella cèlebre màxima de Terenci que diu "res del que és humà m'és indiferent". Aquesta sentència ja havia estat reportada per Feuerbach a *Principis de la filosofia de futur* (1843), una obra capital del pensament occidental que, en el mateix moment de la carta, estava suscitant l'interès del pintor català. Aquesta proposició, presa en la seva significació més universal i suprema, podria encapçalar la *Salvador Dalí. Obra completa*, que a hores d'ara està publicant l'editorial Destino, on l'art, la filosofia, la ciència i la religió conflueixen en la disposició d'afrontar l'insondable enigma que abraça la condició humana.

Certament, tal com ens revela la lectura d'aquestes obres completes, els textos de Dalí constitueixen un patrimoni riquíssim i complex d'idees procedents de les més diverses branques del coneixement, a través del qual es posa de manifest una aferrissada passió pel coneixement i, molt especialment, una vigorosa voluntat per comprendre i assimilar el significat de les últimes descobertes científiques.

A partir d'aquí, al meu entendre, la relació realment interessant que promou la lectura d'aquestes obres no és la que s'estableix entre la pintura i la literatura daliniana, com han indicat alguns comentaristes, sinó la que es dona entre aquests dos mitjans d'expressió i els diversos dominis del saber en el moment en què tenen lloc les revolucions científiques més transcendents del segle XX. Això succeeix tant en el camp de les ciències de la natura, amb la teoria de la relativitat i l'emergència del paradigma quàntic, com en el camp de les ciències humanes, bàsicament amb la psicoanàlisi, però també amb la psicologia de la forma o la psiquiatria fenomenològica. L'obra de Dalí no només

s'emmarca en el context científic d'aquestes descobertes sinó que és deutora de la teoria del coneixement que, d'una manera insòlita, van anar construint els mateixos científics a través de les seves reflexions sobre la captació de la realitat i els problemes filosòfics que se'n deriven.

Des d'aquesta subjecció al saber científic que Dalí mantindrà fins al darrer moment de la seva vida, em sembla força rellevant la confrontació que el pintor estableix entre "allò que s'imagina" i "allò que es coneix", per copiar la veritable dimensió cognitiva de l'empresa daliniana i fer-se càrrec d'aquella falta d'imaginació que Sebastià Gasch i Jaume Miravittles coincidien a destacar a l'hora de referir-se al pintor de Portlligat. No debades, el mateix figurerenc rebutjava, de tot en tot, l'ús de la paraula *fantasia* i preferia que en el cas de la seva obra es parlés sempre de pensament. Un pensament, afegirem nosaltres, que vol posar al descobert els límits de la raó que des del segle XVIII havia començat a descobrir el mateix racionalisme i que van quedar superats amb l'adveniment de la física einsteiniana, en què, com deia Ortega y Gasset, "la raó deixa de ser norma imperativa per esdevenir arsenal d'instrumentalització".

Sota els auspicis d'aquesta nova epistemologia científica i la descoberta freudiana de l'inconscient, allò que Dalí denomina, a partir de 1930, el pensament paranoico-crític es consolidarà com una nova manera de pensar situada en la cruïlla que conforma la col·lisió del racional i l'irracional, d'una banda, i del conscient i l'inconscient, d'una altra. Dues oposicions que el Romanticisme encara confonia en equipar el conscient amb el racional i l'inconscient amb l'irracional, però que cal saber distingir si volem discernir l'autèntica particularitat del mètode paranoico-crític com a mitjà de coneixement a través del qual Dalí pretén d'assolir allò que Xènius anomenava el

'Dalí au chapeau claque avec la canne à pommeau d'or'. MARC LACROIX / EFE

*El seu mètode
paranoico-crític
esdevé una nova
manera de pensar*

1921 "l'ideal de la ciència com a art-seqüència de la teoria de la bellesa com a dimensió de la veritat".

Absències cabdals. Deixant de banda les primeres provatures literàries, és bàsicament aquesta teoria de la bellesa lligada al coneixement el que cohesiona les diverses formes que adopta el pensament dalinià al llarg de tots els volums d'aquesta obra completa i, molt particularment, en els dos últims (IV i V) dedicats als assajos. En el cinquè volum, encapçalat per una introducció més aviat exigua, es recullen tres llibres del pintor, entre els quals caldria destacar *El mite tràgic*

de L'Àngelus de Millet perquè és una de les obres cabdals del pensament dalinià que, si bé va ser escrit a mitjans dels anys 30, no es va publicar fins al 1963. En el volum quart, sense cap introducció, s'agrupen els assajos breus que el pintor va elaborar des de la seva primera col·laboració escrita, el 1919, fins als tres articles que va publicar a *El País* el febrer de 1935, el primer dels quals, no sé per quina raó, no es recull en aquest volum. El més sorprenent, però, és que aquesta no és l'única absència que hem de lamentar. N'hi ha de molt més importants. De l'última etapa trobem a faltar *Hiperrealisme i monarquia*, arti-

cle recollit en el llibre de Cesáreo Rodríguez-Aguilera, o la reflexió que Dalí va publicar a *La Vanguardia* el 29 de setembre de 1974 com a resposta a un article de Miquel Masriera sobre la relació del pintor i la ciència, aparegut setmanes abans en el mateix diari. Més incompreensible encara resulta que no s'inclouguin alguns textos de la primera etapa artística del pintor, com ara el segon article sobre els films antiartístics publicat a *La Gaceta Literaria* el març de 1928, o l'últim article de la sèrie *Documental-París 1929*, aparegut en la primera pàgina de *La Publicidad* el diumenge 7 de juliol de 1929, que tampoc va ser inclòs a l'edició de l'obra completa catalana editada per Quaderns Crema.

En l'etapa surrealista, trobem dues absències cabdals. Primer, *La cabra sanitària*, un dels tres assajos fonamentals que apareixen en el primer llibre de Dalí publicat a les Edicions Surrealistes a finals de 1930. I segon, les valuoses paraules que Dalí va llegir com a introducció a una conferència feta a l'Institut de las Españas, el 7 de gener del 1935, que es van publicar dos mesos després a la *Revista Hispánica Moderna* de Nova York. Hauríem d'anotar l'omissió dels *Fonaments geològics del Venusberg*, text incisiu sobre Wagner, de 1939, recuperat per Robert Descharnes el 1984. Posats a rescatar inèdits no s'entén per què no s'han publicat manuscrits tan acabats com *El temps que passa* del 1933, il·lustrativa dissertació sobre el surrealisme enfront de l'art d'avantguarda, i *Experimentació sobre la percepció objectiva*, del 1932, que continua les reflexions sobre l'objecte surrealista.

És una llàstima que hi hagi tantes carències en l'edició d'una obra completa. Malgrat tot, l'aparició dels volums contribuirà a situar Dalí, com demanava Cassanyes, el 1932, en un lloc excepcional dins el domini de les idees del segle XX.